

Σάββας Στρούμπος

«...πάμε πλουσιότεροι προς την προεμίρα»

Γιώργος Σ. Κουλουβάρης

02/05/2023

Συνεχίζοντας την έρευνά της σε θεμελιώδη κείμενα σημαντικών συγγραφέων, η Ομάδα Σημείο Μηδέν ανεβάζει το έργο του Άντον Τσέχωφ «Ο Γλάρος», στο Θέατρο Αττις-Νέος Χώρος, σε σκηνοθεσία Σάββα Στρούμπου και νέα μετάφραση τού Δαυίδ Μαλτέζε.

Έχουμε δει τον αριστουργηματικό «Γλάρο» σε πολλές και διαφορετικές παραστάσεις. Τι προσέλκυσε εσάς στο ανέβασμά του;

Πιστεύω ότι το κοίταγμα προς τον κόσμο του Τσέχωφ δεν είναι παρά μια προσπάθεια με τα υλικά τού θεάτρου να αντιληφθούμε τη φύση τής τόσο μεταιχμιακής εποχής που ζούμε, όπως και τη θέση τού ανθρώπου μέσα σε αυτή. Τα έργα του αποτελούν ελεγείες καταστροφής ενός κόσμου που φτάνει στα ιστορικά του όρια· είναι έργα μετάβασης. Αλλά αυτή η διαδικασία μετάβασης των προσώπων από μια μορφή ζωής σε μια άλλη δεν είναι ανώδυνη, δεν είναι απλώς η αλλαγή τόπου διαμονής, επαγγέλματος, ερωτικού συντρόφου κ.ά. Όλα τα δαιδαλώδη ερωτήματα για την ανθρώπινη κατάσταση παραμένουν αγωνιωδώς ανοιχτά και εκπορεύονται από το βίωμα του αδιεξόδου. Από τον πυρήνα αυτό προκύπτει η σύγκρουση ύπαρξης και ιστορίας, που απορρυθμίζει συμπεριφορές, διαστρέφει την επιθυμία, αποσυντονίζει τα συναισθήματα και τις σκέψεις των προσώπων. Βλέπουμε, διαρκώς, το κωμικό και τραγικό στοιχείο να αλληλεπιδρούν, να αλληλοτέμνονται και να δημιουργούν νέα ανοίκεια εκφραστικά τοπία, που δημιουργούν νέους τρόπους μελέτης του ανθρώπινου μέσα στον άνθρωπο σε ακραίες συνθήκες φύσης, ύπαρξης και ιστορίας.

Κυρίαρχες σκέψεις, κυρίαρχα συναισθήματα από την επαφή σας με το έργο;

Για να ξεκινήσουν οι πρόβες για τη συγκεκριμένη παράσταση έπρεπε να ξεπεραστούν μια σειρά σημαντικά προβλήματα, τόσο οικονομικής όσο και καλλιτεχνικής φύσης. Όταν πια μπήκαμε στη δημιουργική διαδικασία, κάθε μέρα αιφνidiaζόμασταν με τη φυσιολογία, αν μπορώ να πω, του υλικού, την απίστευτη εσωτερική οργανική του συνάφεια, τη δαιδαλώδη διαδικασία ανάπτυξης της ίδιας του της ζωής. Ο Τσέχωφ μάς γοήτευε κάθε στιγμή ολοένα και περισσότερο.

Μια σκιαγράφιση της υπόθεσης και των ηρώων;

Στη διασκευή μας έχουμε εστιάσει κυρίως στις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ του Τρέμπλιεφ, της Νίνα, της Αρκάντινα και του Τριγκόριν, όπου η ερωτική επιθυμία, η αγωνία για την τέχνη, ο οικογενειακός δεσμός δημιουργούν μια σειρά τραγικωμικών συμβάντων και συγκρούσεων, μέσα από τα οποία αποκαλύπτεται ο ιδιαίτερος πυρήνας του κάθε προσώπου.

Επίσης, έχουμε δημιουργήσει την ποιητική φιγούρα ενός αφηγητή, που τον ονομάζουμε Πιερότο, γιατί προέρχεται από την παράδοση των γελωτοποιών. Ο Πιερότος κρατά τον άξονα της αγωνίας για ζωή που διαπερνά το έργο, ενώ την ίδια στιγμή σαρκάζει και στέκεται κριτικά σε ό,τι διαμείβεται μεταξύ των προσώπων.

Η Αρκάντινα είναι ένα ενοχικό και φοβισμένο πλάσμα, είναι μάνα και ντίβα του θεάτρου ταυτόχρονα, που συμπεριφέρεται ως ναρκισσιστικό τέρας για να μπορέσει να επιβιώσει, ώσπου, στην αναμέτρησή της με τα υπόλοιπα πρόσωπα, γίνεται έρμαιο του ναρκισσισμού και της τερατείας της.

Ο Τρέμπλιεφ έχει τα χαρακτηριστικά τραγικού προσώπου. Διαθέτει έναν συγκρουσιακό και βραχυκυκλωματικό πυρήνα. Τον κυνηγάει, διαρκώς, ο εαυτός του. Έχει όνειρα για νέες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, ζητάει την ανθρώπινη ζεστασιά, τη θαλπωρή, ενώ σε κάθε του βήμα προκύπτει ένας φραγμός που τον τρελαίνει. Οδηγείται από ακρότητα σε ακρότητα, ως την αυτοκτονία.

Η Νίνα έχει δύο κεντρικές επιθυμίες που ορίζουν τη ζωή και τη στάση της: να απαλλαγεί από την πατρική καταπίεση και να γίνει σπουδαία ηθοποιός. Παρόλο που ο έρωτάς της είναι ο Τρέμπλιεφ, πιστεύει ότι διέξοδο στα όνειρά της της προσφέρει ο Τριγκόριν. Γίνεται έρμαιο της

αλαζονείας της, του δίνεται απολύτως κι αυτός την καταστρέφει, ώσπου μένει σκιά του εαυτού της φλερτάροντας με την τρέλα.

Ο Τριγκόριν είναι περίπτωση ενός βαθιά ανήθικου ανθρώπου. Είναι πλούσιος και επιτυχημένος. Αντιμετωπίζει τους ανθρώπους ως αντικείμενα για να πετύχει τους σκοπούς του. Αποτελεί τον καταλύτη που απορρυθμίζει τις συμπεριφορές των τριών άλλων προσώπων.

Λέτε ότι ο «Γλάρος», είναι αινιγματικό έργο ανοιχτής δομής· εξηγήστε μας τον χαρακτηρισμό σας.

Ο συγγραφέας μάς παρουσιάζει μια αλληλουχία συμβάντων που προκύπτουν από τις αλληλοσυγκρουόμενες επιθυμίες, τα κίνητρα και τις αγωνίες των προσώπων. Ωστόσο, αν οι δημιουργοί απλώς αναπαραστήσουν σκηνικά τα συμβάντα αυτά, τότε μένουμε σε ένα πρώτο επίπεδο μίμησης της ζωής και πρέπει να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε το ρωσικό σαμοβάρι και την επαρχιακή πλήξη όταν δύει ο ήλιος. Πιστεύω ότι μια τέτοια προσέγγιση του Τσέχωφ δεν έχει πια να μας προσφέρει τίποτα. Αντιθέτως, χρειάζεται με τη φαντασία μας να εμπλουτίσουμε τον εσωτερικό κόσμο των συμβάντων, γεγονός που θα μας επιτρέψει να προσανατολιστούμε και ερμηνευτικά προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Η διαδικασία αυτή απαιτεί την τόλμη να βαδίσουμε σε επικίνδυνες ερμηνευτικές περιοχές, όπου δεν υπάρχει δίχτυ ασφαλείας. Στην παράστασή μας προσπαθούμε να κινηθούμε εγκαρσίως, κάτω από την πρώτη στιβάδα αναπαράστασης της καθημερινής ζωής, για να μελετήσουμε τους πυρήνες των προσώπων και των μεταξύ τους σχέσεων.

Ένα σχόλιό σας για τη νέα μετάφραση του έργου από τον Δαβίδ Μαλτέζε;

Με τον Δαβίδ συνεργαστήκαμε για επτά χρόνια στην Ομάδα Σημείο Μηδέν. Γνωρίζει καλά τη δουλειά μας, τον μόχθο που απαιτεί και τη διαδικασία υπό την οποία αναζητούμε τη σύνδεση με το υλικό μας. Λόγω της καταγωγής του, μιλάει πολύ καλά τη ρωσική γλώσσα. Του πρότεινα να μεταφράσει το έργο από το πρωτότυπο. Μπορώ να πω ότι η μετάφρασή του είναι ολοζώντανη και αποτέλεσε έναν σημαντικό συνοδοιπόρο σε όλη τη διαδικασία των προβών.

Δώστε μας ένα στίγμα της σκηνοθετικής σας προσέγγισης. Πού εστιάζατε; Τι θέλετε να αναδειχθεί; Τι επιθυμείτε να επικοινωνήσετε στον θεατή;

Όλα τα παραπάνω αποτελούν πλευρές της σκηνοθετικής οπτικής. Σε ό,τι αφορά τον θεατή, όπως ζητάμε την ενεργοποίηση της φαντασίας του ηθοποιού, άλλο τόσο χρειάζεται να δημιουργούμε τις προϋποθέσεις για την ενεργοποίηση της φαντασίας, των αισθήσεων και των συναισθημάτων των θεατών. Αν στην παράστασή μας καταφέρουμε να συμπορευθούμε με τον κάθε θεατή ξεχωριστά στις ποιητικές ατραπούς του Τσέχωφ, μέσα από τις οποίες εκφράζεται αυτή η τόσο ιδιαίτερη αγωνία του για τον άνθρωπο και τη ζωή, τότε κάτι θα έχουμε καταφέρει. Αυτό μένει να φανεί.

Μετά από χρόνια, θα σας δούμε και ως ηθοποιό στην Ομάδα Σημείο Μηδέν –ερμηνεύετε τον Τριγκόριν. Πείτε μας λίγα λόγια για την απόφαση αυτή και δώστε μας μια εικόνα από τις πρόβες.

Δεν ήταν μια απόφαση που την πήρα από την αρχή των προβών. Χρειάστηκε να παίξω και το τόλμησα. Τα τελευταία χρόνια έπαιζα σποραδικά σε παλιότερες παραστάσεις του Άττις που ταξίδευαν στο εξωτερικό. Η ζωή στη σκηνή είναι πάντα για μένα μια γοητευτική περιπέτεια. Όταν πάρθηκε η απόφαση να συμμετέχω ως ηθοποιός στην παράσταση, με τους πραγματικά εξαιρετικούς συνεργάτες μου, αναζητήσαμε τον τρόπο που θα ήταν βοηθητικός για όλους μας ώστε κανένας να μην αισθάνεται εκτεθειμένος. Πιστεύω ότι τον τρόπο τον βρήκαμε και οι πρόβες μας ήταν ένα δημιουργικότατο ταξίδι σε ανεξερεύνητες ψυχικές και πνευματικές περιοχές. Αισθάνομαι ότι όσοι άνθρωποι συμμετείχαμε στη δημιουργία αυτής της παράστασης, πάμε πλουσιότεροι προς την προεμιέρα.

Η Ομάδα έχει ασχοληθεί με μεγάλα κείμενα σημαντικών συγγραφέων κι είναι η πρώτη φορά που συναντιέται με τον Τσέχωφ· τι είναι αυτό που θεωρείτε ξεχωριστό στη θεατρική γλώσσα του μεγάλου Ρώσου συγγραφέα;

Η εσωτερική οργανική συνάφεια και ο τρόπος που αναπτύσσεται η ζωή τού υλικού στο έργο του. Όλοι και όλα σχετίζονται μεταξύ τους με υπόγειες και πολλές φορές αόρατες διαδρομές. Για το καθετί υπάρχει μια

βαθιά πυρηνική αιτία, που απαιτεί ιδιαίτερη ευαισθησία και ανοιχτωσιά για να την εντοπίσεις. Όταν κάτι τέτοιο συμβαίνει, κανείς μένει έκπληκτος από αυτό που αποκαλύπτεται.

Πρόσφατα παρουσιάσατε την «Αναφορά για μια Ακαδημία» του Φραντς Κάφκα στη 10η Θεατρική Ολυμπιάδα στη Βουδαπέστη· μιλήστε μας για την εμπειρία σας και την ανταπόκριση του κοινού εκεί.

Η “Αναφορά για μια Ακαδημία” είναι μια παράσταση που μας συντροφεύει εδώ και πολλά χρόνια. Κάναμε πρόβες μέσα στην πανδημία. Παίξαμε στο Θέατρο Άτις – Νέος Χώρος από τον Νοέμβριο του ’21 ως τον Ιανουάριο του ’23, περιοδεύοντας στο μεταξύ σε αρκετές ελληνικές πόλεις, σε ένα ιταλικό Φεστιβάλ και καταλήξαμε στη Βουδαπέστη, στη 10η Θεατρική Ολυμπιάδα. Η ανταπόκριση του κοινού ήταν θερμότατη, όπως και η φιλοξενία και η συνεργασία με τους διοργανωτές του Φεστιβάλ. Εύχομαι να έχει κι άλλο μέλλον αυτή η παράσταση.

Μετά τον «Γλάρο»; Ο καλλιτεχνικός σας προγραμματισμός για το καλοκαίρι αλλά και τη σεζόν που έρχεται;

Το καλοκαίρι θα παρουσιάσουμε σε Ελλάδα και εξωτερικό την “Αντιγόνη” και τους “Πέρσες”. Το πρόγραμμα της περιοδείας θα ανακοινωθεί σύντομα. Για την ερχόμενη σεζόν σκεφτόμαστε να ασχοληθούμε και πάλι με τον “Βούτσεκ”. Πρόκειται για ένα σπουδαίο κείμενο, που ποτέ δεν έπαψε να με απασχολεί. Αυτή τη φορά το βλέπω ως τραγικωμωδία της τρέλας.

Έργα, καλλιτέχνες, συγγραφείς με επίδραση στην καλλιτεχνική σας ταυτότητα;

Επειδή η γκάμα είναι μάλλον μεγάλη, θα ήθελα να περιοριστώ σε έργα, καλλιτέχνες και συγγραφείς που επιδράσανε με τον τρόπο τους στην παράσταση του “Γλάρου”. Ο Αντρέι Ταρκόφσκι, και ιδιαίτερα οι ταινίες του “Στάλκερ”, “Καθρέφτης” και “Θυσία”. Ο Μιχαήλ Μπαχτίν με τη μελέτη του για το καρναβαλικό στοιχείο και τον χρονότοπο στην αισθητική. Ο Βσέβολοντ Μέγιερχολντ, που συμμετείχε ως ηθοποιός στην ιστορική παράσταση του Θεάτρου Τέχνης της Μόσχας και, διαφωνώντας με όλους και όλα έγραφε στον Τσέχωφ: “Θέλω να φλέγομαι στο πνεύμα των καιρών”. Ο Τσέχος φιλόσοφος Κάρελ Κόζικ και οι ιδέες του για το

τραγικό στοιχείο στη σύγχρονη εποχή. Ο Βασίλι Γκρόσμαν και το βιβλίο του “Ζωή και Πεπρωμένο”· ένα συγκλονιστικό, αν και δύσκολο ανάγνωσμα, που μας άνοιξε δρόμους στην προσέγγιση του “Γλάρου”.

Να κλείσουμε με λογοτεχνία; Ένα βιβλίο που διαβάσατε, τελευταία, και σας άρεσε;

Του Βαρλάμ Σαλάμοφ “Ιστορίες από την Κολυμά”, που εκδόθηκε πρόσφατα από τις εκδόσεις Άγρα. Πρόκειται για μια μοναδική αναγνωστική εμπειρία. Από το βιβλίο αναδύεται αυτή η ιδιαίτερη αίσθηση σπαραγμού για την ανθρώπινη κατάσταση που υπάρχει στη Ρωσική λογοτεχνία. Ήταν στιγμή μεγάλης έμπνευσης για μένα.

Κι ένα αγαπημένο που θα θέλατε να διαβάσετε ξανά;

Την “Αναφορά στον Γκρέκο” του Καζαντζάκη.